

Halina Kaluża, Agnieszka Ginter

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

WYKORZYSTANIE DOPLAT BEZPOŚREDNICH PRZEZ ROLNIKÓW W WYBRANYCH GMINACH POWIATU SIEDLECKIEGO

THE USE OF DIRECT PAYMENTS BY FARMERS IN THE SELECTED COUNTIES OF SIEDLCE DISTRICT

Słowa kluczowe: dopłaty bezpośrednie, gospodarstwo rolne, Wspólna Polityka Rolna

Key word: direct payments, farm, the Common Agricultural Policy

Abstrakt. Płatności bezpośrednie stanowią ważny instrument pomocy wspierania rolnictwa w ramach pierwszego filaru WPR. Celem opracowania było zaprezentowanie wykorzystania dopłat bezpośrednich przez rolników w wybranych gminach powiatu siedleckiego. Badania ankietowe przeprowadzono w 90 losowo wybranych gospodarstwach w 2011 r. Badanie wykazało, że dotacje przyczyniły się nieznacznie do poprawy kondycji finansowej gospodarstw. Żaden z ankietowanych rolników nie stwierdził, że w wyniku otrzymania dopłat bezpośrednich kondycja finansowa w jego gospodarstwie znacznie się poprawiła. Dopłaty były głównie przeznaczane na sfinansowanie bieżących wydatków i zakup środków produkcji w gospodarstwach rolnych. Na inwestycje w gospodarstwo rolne zdecydowali się tylko rolnicy posiadający gospodarstwa o powierzchni powyżej 10 ha. Ze względu na występujące duże rozdrobnienie agrarne, dopłaty bezpośrednie nadal będą ważnym instrumentem wsparcia dochodów i bieżącej konsumpcji dla większości gospodarstw rolniczych w Polsce.

Wstęp

Dopłaty bezpośrednie są w Unii Europejskiej najbardziej powszechną formą wsparcia rolników. Polski system płatności bezpośrednich różni się od systemu standardowego, obowiązującego w krajach UE. Zgodnie z Traktatem Akcesyjnym polscy rolnicy zostali objęci tzw. uproszczonym systemem płatności bezpośrednich. System ten będzie obowiązywać w Polsce do końca 2013 r. Został w nim przewidziany 10-letni okres przejściowy, w czasie którego stawki są stopniowo zwiększane aż do poziomu obowiązującego w starych krajach członkowskich. W kolejnych latach udział płatności bezpośrednich w strukturze dochodów rolniczych systematycznie rósł wraz ze wzrostem stawki płatności na 1 ha. Szacuje się, że wsparcie z tego tytułu stanowi około 40% dochodów uzyskiwanych przez rolników.

Głównym celem instrumentu płatności bezpośrednich jest wspieranie dochodów rolników. W jego ramach rolnicy mogą ubiegać się o płatności składające się z dwóch elementów: jednolitej płatności obszarowej (JPO) oraz uzupełniającej płatności obszarowej. Od początku realizacji programów współfinansowanych ze środków UE na konto mazowieckich rolników z tytułu dopłat bezpośrednich trafiło ponad 9 mld zł [Drygas 2010].

Celem artykułu było przedstawienie sposobu rozdysponowania środków finansowych otrzymanych przez rolników w ramach systemu dopłat bezpośrednich.

Material i metodyka badań

Badaniami objęto 90 losowo wybranych gospodarstw rolniczych z terenu powiatu siedleckiego. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu w 2011 r. w dwóch gminach wiejskich, tj. Domanice i Skórzec. Pytania dotyczyły w szczególności kierunków rozdysponowania środków finansowych, pozyskanych w formie płatności bezpośrednich oraz wpływu tych środków na poprawę sytuacji finansowej gospodarstwa. Dobór próby był celowy i stanowił kontynuację badań z poprzednich lat.

Wyniki badań

Powiat siedlecki jest rejonem rolniczym, w którym powierzchnia użytków rolnych stanowi 77,6% powierzchni ogólnej. W strukturze użytków rolnych największa powierzchnia przypada na grunty orne – 71%, łąki i pastwiska zajmują 25%, a sady 1%. W powiecie jest ponad 15 tys. gospodarstw rolnych, średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 8 ha. W produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż i ziemniaków. Produkcję zwierzęcą stanowią głównie chów bydła mlecznego i trzody chlewnej [www.powiatsiedlecki.pl].

Tabela 1. Charakterystyka gospodarstw rolnych w gminie Domanice i Skórzec
Table 1. The respondent and farm characteristics in Domanice and Skórzec commune

Wyszczególnienie/Specification	Gmina/Commune			
	Domanice		Skórzec	
	liczba respondentów/ number of respondents	udział wskazań/ share of answers [%]	liczba respondentów/ number of respondents	udział wskazań/ share of answers [%]
Wykształcenie/Education:	30	100,0	60	100,0
– podstawowe/primary	5	17,0	-	-
– zasadnicze zawodowe/vocational	15	50,0	23	38,3
– średnie/high school	10	33,0	27	45,0
– wyższe/college	-	-	10	16,6
Czy w gospodarstwie jest następcą/ Is there an heir in the farm household:	30	100,0	60	100,0
– tak/yes	8	27,0	40	66,6
– nie/no	22	73,0	20	33,3
Sposób przekazania gospodarstwa/ The way of transferring the farm:	30	100	60	100,0
– przekazanie przez rodziców/ transfer by parents	29	97,0	57	95,0
– zakup/purchase	1	3,0	3	5,0
– inna forma/other form	-	-	-	-
Wiek respondenta/Respondent's age:	30	100	60	100,0
– 30-49 lat/years old	21	70,0	19	31,6
– 50 i powyżej/years old or older	9	30,0	41	68,3
Powierzchnia gospodarstwa/Farm area:	30	100	60	100,0
– do 5 ha/up to 5 ha	9	30,0	6	10,0
– 5,1-10 ha	21	70,0	29	48,3
– powyżej 10 ha/more than 10 ha	-	-	25	41,6
Poziom dochodów z produkcji rolniczej w opinii właścicieli/ Farm income in owners' opinion:	30	100	60	100,0
– wystarczający/sufficient	-	-	-	-
– raczej wystarczający/rather sufficient	-	-	30	50,0
– raczej niewystarczający/rather insufficient	22	73,3	4	6,6
– niewystarczający/insufficient	8	26,7	26	43,3

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

W gminie Domanice, losowo wytypowani rolnicy mieli gospodarstwa tylko do 10 ha, natomiast w gminie Skórzec 25 rolników posiadało gospodarstwo powyżej 10 ha (tab. 1). Udział gospodarstw według pozostałych kategorii powierzchni przedstawiał się następująco: w gminie Domanice do 5 ha -30% i od 5 do 10 ha – 70%, zaś w gminie Skórzec do 5 ha – 10,0 % i od 5 do 10 ha – 48,3%. Większość rolników objętych badaniem stwierdziła, że odziedziczyła ziemię po rodzicach. Tylko czterech rolników stwierdziło, że nabyli ziemię w formie zakupu. Spośród wszystkich ankietowanych rolników – 48 stwierdziło, że ma następcę. Ważnym problemem dotyczącym gospodarstw rolne jest brak następcy. Prowadzone gospodarstwa przez ludzi po 50 roku życia bez następcy stopniowo podupadają. Badania wykazały, iż w gminie Domanice spośród losowo wybranych 30 gospodarstw rolniczych, 73% nie ma następców, którzy przejęliby gospodarstwo, natomiast w gminie Skórzec problem ten dotyczy 33% ankietowanych rolników. Zdaniem Bańskiego [2002], na ogół wynika to z odplywu młodzieży do miasta oferującego wygodniejsze i łatwiejsze życie. Problem ten zaznacza się szczególnie na wschodnich obszarach kraju oraz innych obszarach opóźnionych.

Tabela 2. Wpływ płatności bezpośrednich na sytuację finansową gospodarstwa
Table 2. The influence of direct payments on the farm financial situation

Ocena sytuacji finansowej/ <i>Assessment of financial situation</i>	Odpowiedzi rolników w gminie/ <i>Answers of farmers in county [%]</i>	
	Domanice	Skórzec
Znacząco poprawiły sytuację finansową/ <i>Has markedly improved the financial situation</i>	-	-
Trochę poprawiły sytuację finansową/ <i>Has improved the financial situation a little</i>	70	83
Nie wpłynęły na sytuację finansową/ <i>Has not influenced the financial situation</i>	25	15
Nie wiem/trudno powiedzieć/ <i>do not know/Difficult to say</i>	5	2

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 3. Cel na jaki przeznaczono dopłaty bezpośrednie
Table 3. The use of the direct payments

Wykorzystanie płatności bezpośrednich/ <i>Use of direct payments</i>	Odpowiedzi rolników w gminie/ <i>Answers of farmers in county [%]</i>	
	Domanice	Skórzec
Bieżące wydatki/ <i>Out-of-pocket expenses</i>	35	28
Zakup środków produkcji/ <i>Purchase of means of production</i>	63	64
Splata kredytu/ <i>Credit repayment</i>	-	-
Inwestycje w gospodarstwie/ <i>Farm investments</i>	-	5
Konsumpcja/ <i>Consumption</i>	2	3

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Po wejściu Polski do UE wyraźnie poprawiła się sytuacja dochodowa rolników. Najwięcej rodzin wiejskich utrzymuje się głównie z własnego gospodarstwa rolnego w województwie podlaskim, a następnie w województwach tradycyjnie rolniczych: lubelskim, mazowieckim, świętokrzyskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim [Wilkin 2008].

Dochód uzyskiwany przez pracujących w gospodarstwach rolnych nie służy tylko celom konsumpcyjnym, ale także powinien być przeznaczany na cele rozwojowe – wzrost majątku gospodarstwa. Swoich dochodów nie potrafiło (lub nie chciało) podać większość ankietowanych rolników, dlatego zadano pytanie o poziom dochodów, jako: wystarczający, raczej wystarczający, niewystarczający i raczej niewystarczający. Respondenci z badanych gmin jednoznacznie stwierdzili, iż dochód uzyskiwany z gospodarstwa jest niewystarczający (43,3% w gminie Skórzec i 26,7% w gminie Domanice) oraz raczej niewystarczający (73,3% w gminie Domanice i 6,6% w gminie Skórzec).

Istotnym źródłem wsparcia dochodów rolników ze środków publicznych są płatności bezpośrednie. Starano się więc poznać sposób wykorzystania dopłat bezpośrednich w gospodarstwie rolniczym. Wszyscy ankietowani rolnicy korzystali z tego tytułu dopłat. Zdecydowana większość rolników z obu badanych gmin stwierdziła, że płatności bezpośrednie trochę poprawiły kondycję finansową gospodarstw (tab. 2).

W celu uzyskania informacji na temat efektywności wykorzystania uzyskanych płatności bezpośrednich, dokonano analizy celów, na jakie respondenci przeznaczali uzyskane środki finansowe (tab. 3). Spośród 90 gospodarstw rolnych objętych badaniem w zdecydowanej większości rolnicy przeznaczali płatności bezpośrednie na zakup środków do produkcji, tj. 63% w gminie Domanice i 64% w gminie Skórzec. Wysoki odsetek badanych rolników przeznaczył otrzymane dopłaty na pokrycie wydatków bieżących (35% w gminie Domanice i 28% w gminie Skórzec).

Ze względu na strukturę powierzchni analizowanych gospodarstw można zauważyć, że na bieżące wydatki przeznaczano dopłaty bezpośrednie głównie w gospodarstwach do 5 ha. Dopłaty bezpośrednie w większości gospodarstw rolnych były rozdysponowane wielokierunkowo (tab. 4). Z kolei właściciele gospodarstw o powierzchni powyżej 10 ha deklarowali przeznaczanie dopłat na inwestycje w swoich gospodarstwach oraz zakup środków produkcji.

Tabela 4. Powierzchnia gospodarstwa a rozdysponowanie dopłat bezpośrednich w gminie Domanice i Skórzec
 Table 4. The farm area and distribution of direct payments in Domanice and Skórzec communes

Powierzchnia gospodarstwa/ Farm area	Bieżące wydatki/ Out-of-pocket expenses	Zakup środków produkcji/ Purchase of means of production	Splata kredytu/ Credit repayment	Inwestycje w gospodarstwie/ Farm investments	Konsumpcja/ Consumption
Udział odpowiedzi w gminie Domanice/Share of answers in Domanice commune [%]					
< 5 ha	27	4	-	-	2
5,1-10 ha	8	59	-	-	-
>10 ha	-	-	-	-	-
Udział odpowiedzi w gminie Skórzec/Share of answers in Skórzec commune [%]					
< 5 ha	21	2	-	-	3
5,1-10 ha	7	52	-	-	-
> 10 ha	-	10	-	5	-

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Podsumowanie

W województwie mazowieckim ze wsparcia bezpośredniego w największym stopniu skorzystały podregiony: ostrołęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki, w których generowana jest większość WDB wytwarzanej przez sektor rolniczy województwa [Szymańska 2010].

Respondenci z badanych gmin jednoznacznie stwierdzili, iż dochód uzyskiwany z gospodarstwa jest niewystarczający (43,3% w gminie Skórzec i 26,7% w gminie Domanice) oraz raczej niewystarczający (73,3% w gminie Domanice i 6,6% w gminie Skórzec). Wszyscy ankietowani rolnicy korzystali z bezpośrednich dopłat. Zdecydowana większość rolników z obu badanych gmin stwierdziła, że płatności bezpośrednie trochę poprawiły kondycję finansową gospodarstw. Z informacji podanych przez respondentów wynika, iż środki finansowe z tytułu dopłat bezpośrednich przeznaczyli głównie na środki produkcji i pokrycie bieżących wydatków. Z kolei rolnicy z gminy Skórzec, posiadający większe obszary gospodarstwa, płatności bezpośrednie przeznaczali częściej na rozwój gospodarstwa.

Summary

Direct payments are an important instrument for the promotion of agriculture in the first pillar of the CAP. The article study investigates the use of direct payments by farmers in selected counties of Siedlce district. The survey was conducted among 90 randomly selected farmers. The survey results revealed that subsidies have contributed little to improve the farm financial condition. None of the interviewed farmers thought that after receiving direct payments his farm financial condition has significantly improved. Subsidies were mainly used to finance current expenditure and the purchase of means of production. Only respondents farming more than 10 hectares decided to make some investments in their farms. However, because of the land fragmentation, direct payments will still be an important instrument of supporting farmers' incomes.

Literatura

- Bański J. 2002: Typy ludnościowych obszarów problemowych. [W:] Społeczne problemy wsi. Studia Obszarów Wiejskich (red. J. Bański, E. Rydz). PTG, IGiPZ PAN, Warszawa, 41-52.
- Drygas M. 2010: Wpływ dopłat bezpośrednich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej 2004-2006 i 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie pomorskim. Ekspertyza wykonana na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku. Warszawa, 3-57.
- Szymańska B., Dębek H., Lewandowska T., Ogniewska M. 2010: Przestrzenny rozkład pomocy dla rolnictwa w ramach WPR na obszarze woj. Mazowieckiego. *Analizy i Studia*, z. 1(21), Warszawa, 27-31.
- Wilkin J., Nurzyńska J. (red). 2011: Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi. Wyd. Scholar. Warszawa, 2-208. [www.powiatsiedlecki.pl].

Adres do korespondencji:

prof. dr hab. Halina Kaluża
 Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
 Wydział Przyrodniczy, Instytut Agronomii
 Zakład Ekonomiki Organizacji Rolnictwa i Agrobiznesu
 ul. Prusa 12, 08-110 Siedlce
 tel. (25) 643 12 52
 e-mail: keior@ap.siedlce.pl